

INTERVJU

Boris
Jovanović
Kastel

Ploviti se mora, ž

Od lutajućeg čovjeka Sredozemlja koji je naselio prostor medenog polumjeseca, dakle, Mesopotamije preporodio čovječanstvo i osvijetlio ga bakljama slobode, ljubavi, nauke, umjetnosti i svim civilizacijama.

Razgovarao: Miraš Martinović

Boris Jovanović Kastel poznat je crnogorski pjesnik mediteranske provenijencije. Dvadeset njegovih pjesničkih, proznih i esejističkih knjiga odiše puninom Mediterana. Ovaj zavidni literarni opus svojevrsno je mediteransko pismo, koje ima kastelovske kodove, pa se tako i izdvaja, zrači i odašilje univerzalne poruke. Zastupljen je u respektabilnim domaćim i stranim antologijama. Njegova poezija je prevedena na više jezika. Taj raznorodni i živući opus nedavno je dopunjen novom pjesničkom knjigom "Beskopnik". Još jedan snažni talas iz Kastelovog velikog mora. A more je naša sveopšta majka, rekao bi Joyce. Ili falasa, falasa, reko bi Ksenofont...

Još lutam obalama, tražeći Dalminu u plićacima.... Rekao bi Kastel. A Dalmina je vanbračna Diodokleijanova kćerka. Kao takva bar slovi u legendama. Eto od čega, između ostalog, Kastel pravi poeziju...

• **Kastela prvo pitamo: o Mediteranu u poeziji?**

- Ova poezija je uistinu jedan upjesmljeni životopis Mediterana iz svake njegove epohe i stanja i nudi nam njegovu istorijsku, intimnu, raskošnu, dekadentnu, aktuelnu i buduću stranu brišući granice između antičkog i savremenog i zato se pojavljuje i izranja kao svojevrsni greben naše mediteranske sveprisutnosti. Mediteran je u njoj zapravo planet, san stvarniji od života i posljednja linija odbrane od globalizacije, tog procesa kontaminirajućeg i pogubnog za male etnikume i kulture. Takođe, on je u mojim pjesmama neprekidno hodočašće ka samome sebi i zato svoje biće, dušu, znoj, sukrvicu i pljuvačku poklanjaj mediteranskim unutrašnjim morima kako ona ne bi presušila.

Beskrajna talasasta knjiga

• **Totalna istorija specifičan je sok Vašeg poetskog drveta života?**

- Znače, istorija svijeta zapravo je prepisana istorija Sredozemlja. Negdje je Fernand Braudel, eminentni francuski historičar i pisac, rekao da bi istoriju tog Unutrašnjeg mora trebalo prepjevati. Moja poezija satkana od gorčine, mita i navigacije baštini, nadograđuje i promovise čuveno geslo latinskih pomoraca - Ploviti se mora, živjeti ne! Zato u mojim knjigama možete naći prepjevane razgovore u ozračju lirske rekonstruisane povijesti sa, recimo, antičkim pjesnicima, Sokratom, Arhimedom, rimskim carevima i plemkinjama, venecijanskim kurtizanima i gondolijerima, čuvenim islamskim kartografima, dukljanskom kneginjom Desislavom, Svetim Petrom Cetinjskim, Njegošem, Borgesovom suprugom Marijom Kodamom,

Yoyceom i Norom Brinkley i tako u beskraj van vremena i istorije jer je na Mediteranu svaka metafizika i raskošna slučajnost zapravo apsolut za kojim tragamo tražeći svoje srce.

• **Duh velikih sredozemnih i evropskih pjesnika u Vašoj poeziji se zapravo nastavio?**

- U pogovoru za moju knjigu na slovenačkom "Ručak na hridini" izašla pod pokroviteljstvom Evropske komisije, slovenački pjesnik Ivan Dobnik okarakterisao je moju poeziju kao meditativni, duhovni i sudbinski nastavak Cavafjevih, Seferisovih, Montaleovih i Elitysovih opservacija životnih puteva, lavirinata i stramputica na Mediteranu i izvan njega uobličavajući ih u našu mediteransku sudbinu. Istina je da svi mi pjesnici pred čijim imenom stoji mediteranski pišemo jednu beskrajnu talasastu knjigu o raskošnoj agoniji i ljepoti Mediterana i njegovoj sudbini u ovoj tranzicijskoj epohi izgubljenih vrijednosti i materijalističkog dogmatizma. Svi južnoslovenski narodi su Mediteranci, no Mediteran danas nije Mediteranca! Mi bi bez Mediterana bili zapuštena kontinentalna krčma spuštenih zavjesa.

• **Postavljena metafizika i proživljena fantazmagorija Vašeg pjesništva?**

- Rekao bih da se iz ovog pjesničkog okeana izliva bezbroj mora. Izdvojio bih četiri, ključna. More intimizma jer se ovdje radi o jednom neprekinutom poetskom krstarenju ka našim lukama, obalama, arhipelazima, košnicama drevnih i savremenih polisa, te muzejima u kojima na nekom antičkom novčiću možete prepoznati sopstveni lik ili u ogledalu bonace vidjeti sebe budućeg. Slijedi more kosmopolitizma ili univerzalnosti na kojem suočavanje sa veličanstvenom civilizacijom kakvu svijet još nije vidio, njenim filozofskim, duhovnim i materijalnim bogatstvima, predstavlja prometejski težak i nikada završen posao. More sudbine profilisano je svojevrsnim i jedinstvenim mediteranskim tragikomom s obzirom na to da je u današnjoj eri globalizovanog svijeta i uniformisane svijesti naš Mediteran namjerno gurnut na margine svjetskih dešavanja, uprkos svim licemjernim konferencijama i deklaracijama, i postoji samo u nekoj hladnoj zebnji da ga ne zaboravimo. Ako se to desi, a vrlo smo blizu takvom epilogu, onda će lična karta crnogorskog, i ne samo njegovog, identiteta biti obična tabula rasa, ploča bez imena i prezimena sa materijalističkim prestižom i balkanističkim rijalitima kao uzorima. More karnevalstva u ovoj poeziji mene opsjeda najviše. Tu je Mediteran nepregledna raskošna maska iza koje vodim epske i

Boris Jovanović Kastel BESKOPNIK

MEDITERAN BEZ GRANICA

Mediteran nema granica zato što se prelijeva izvan svojih i nadahnjuje i pripitomljuje druge van sebe tako da oni vremenom bivaju upijeni u njega postavši Mediteranci. Da nije tih unutrašnjih mora, jedrenjaci bi bili obične olupine, korali skamenjeni, zvijezde fosili, a naša krv, zapečaćena u antičkim amforama umjesto vina, zaboravljena

bjesomučne borbe sa nemanima smisla, boli, iluzija i čovjekove prolaznosti i tragizma.

Basen beskrajne istorije

• **Vaša poezija je atipičan atlas spleten od epohalnih i ličnih istorija Mediterana sa kojeg možemo pročitati današnjicu ili budućnost svojih boli i nada, težnji i iluzija, svakodnevice i mističizma na tom prostoru?**

- Od lutajućeg čovjeka Sredozemlja koji je naselio prostor medenog polumjeseca, dakle, Mesopotamije i Levanta, do naših vremena, Mediteran je preporodio čovječanstvo i osvijetlio ga bakljama slobode, ljubavi, nauke, umjetnosti i svim civilizacijskim dostignućima. Sjetimo se samo Feničana i njihovih pomorskih dostignuća, Grka u kulturi, Rimljana koji su osnovali do sada neviđeno carstvo i institucionalizovali kroz znak mare nostrum, zlatnog doba Arapa i njihovih lingvista i matematičara, sredozemnih gradova-republika kada u mraku inkvizicije niče i plamti univerzitet u Bolonji, onih mudrih pomoraca sa naših obala koji otkriše nove svjetove i civilizacije i tako u nedogled... To je zato neslućeni i neponovljivi basen beskrajne istorije na koji je naslonjena ova poezija odbrane i udahnjivanja novog života Mediteranu.

• **Matvejevićeva uporedba?**

- O Matvejeviću ne treba trošiti riječi jer se radi o najznačajnijem intelektualcu i filozofu mediteranista na prostoru Evrope i svakako da takvo njegovo mišljenje laska i, s druge strane, obavezuje. Moja poezija njemu je prirasla za srce vjerovatno zato što misaono i tematski ne tretira Mediteran kao geogra-

Živjeti ne

i Levanta, do naših vremena, Mediteran je
skim dostignućima

fiju ili materiju i zato što ja svoj Mediteran preplivam. U njoj je on, dakle, jedno nepregledno duhovno more iz kojeg izranjam da opišem život i mitove da bih na kraju ponovo uronio u njega da otkrijem svoje nepoznanice, boli i prolaznost. Često u zidine Duklje pokušavam ugraditi svoje rebro da se ne bi obrušila. To rebro je poezija i ima li ljepše pomoći od nje? Raskošno prokletstvo mediteranskog čovjeka plimni je talas ove poezije.

• Često govorite i o unutrašnjim morima u Vašim stihovima?

- Da. Formalne granice Mediterana idu od Heraklovih stubova do Male Azije, na sjeveru do zadnjih maslina duboko u kontinent, a završavaju se dok god ima palmi u sjevernom dijelu Afrike. U Crnoj Gori dokle god je mogranja, kostura voltanih mostova, čirikavaca, crnih marama naših žena i kapa sa crnim omotom sa inicijalima našeg kralja Nikole I... Ali, zapravo, Mediteran nema granica zato što se prelijeva izvan svojih i nadahnjuje i pripitomljuje druge van sebe, tako da oni vremenom bivaju upijeni u njega postavši Mediteranci. Da nije tih unutrašnjih mora, jedrenjaci bi bili obične olupine, korali skamenjeni, zvijezde fosili, a naša krv, zapečaćena u antičkim amforama umjesto vina, zaboravljena... Ova mora mi daju snagu i polet, udahnuju novi život i tako često maslom hobotnice pišem jedan beskrajni životopis Mediterana.

Ljekoviti Mediteran

• Njogoš i Mediteran?

- Prisjetimo se "Luče" u kojoj je cetinjski pustinjač veličanstvenom pjesničkom mišlju opisao kosmos i raj, ali i prije nje pjesama "Crno-

gorac zarobljen od vile" i "Oda suncu" gdje Njogoš crpi svu snagu i duh iz antičkog svijeta, dakle, Mediterana. Veliko djelo "Pisma iz Italije" Lj. Nenadovića tako bistro i snažno govori o Njogoševoj okrenutosti i opsjednutosti sredozemnim zavičajem i ognjištem od mora. Vladika i pjesnik je često i dugo kopao po venecijanskom arhivu tražeći sebe. Razapet između Lovčena i Vezuva na koji se i penjao tražio je okrepnu i utjehu za neizlječivu bolest pred napuljskom pučinom. Konačno, šta je drugo "Gorski vijenac" nego vulkanski ep o slobodi jednog naroda i njegove malene države pupčano vezan za antičku tradiciju i sudbinu.

• Mnogi Vas zbog borbe za Mediteran definišu kao mediteranskog nacionalistu u simboličnom značenju te riječi?

- Mi često zaboravljamo da je mediteranska civilizacija materica današnje Evrope, a ne nikako obrnuto! Danas je Evropa sa svojim političkim autizmom, izbjegličkom krizom i finansijskom neizvjesnošću, mačeha Mediteranu. Doći će, vjerujem, uskoro epoha kada će ta ista, okoštala i samoljubiva Evropa, morati da izmisli neki novi ljekoviti Mediteran kako bi, kao nekada, na njegovim žalima pokušala izlječiti svoju okoštalost, malodušnost i promiskuitetnost, neiskrenost prema svojim građanima i, na-dasve, zatvorenost prema malim narodima i kulturama prema kojima ima jedan ucjenjivački odnos. Nije sporan ni integracijski put naše zemlje ni zemalja bivše Jugoslavije, ali naš je imperativ da u svom evropskom zavežljaju ponese-mo sve vijekove crnogorskog identiteta i mediteranske soli u njemu.

PISMO IZ BOCE

*Nakon telefonskog razgovora sa prijateljem
i mediteranskim sudbenikom Mirašom Martinovićem*

Ti, uz čašicu kruškovca i suve smokve, ja, pored vina Medun i pistačija, do pred zoru, razgovarali smo ispod glasa o praistorijskim crtežima u Lipcima, u Boki Kotorskoj, svjetlosti iz kneževskih grobnica kod Tivta, ugraviranoj mudrosti na keltskoj sjekiri nađenoj u Perastu. Otpivši gutljaj, pomenuo si statu u boga Mitre u Krivošijama, sjenku rimskog hrama izronjelog iz sutomorskog pijeska i grobnicu u Baru staru čak pet i po hiljada godina. Podsjetio si me na 136 epitafa sa nadgrobnih spomenika iz Doklee i Seferisov zavjet da treba koračati samo putem sopstvenim nohtima prokopanim. Ubijeden da znaš, nijesam ti evocirao njegovu antejsku odanost domovini iz pisma kada je kao konzularni službenik stizao u London, preko Marselja - Shvatih tada koliko volim to tlo, uz sve muke koje nam svakodnevno zadaje. Čudili smo se kako, ni nakon hiljada godina, stihovi Epa o Gilgamešu nijesu nestali sa glinenih pločica i pitali šta su ljudi poslije ovog razgovora sem bića starija za te ure naspram vječitih sedefa poezije. Pred kraj, pitao si - Koliko mora češ posiniti još? Prečutao sam i pitao - Koliko češ nevidljivih muzeja antike otključati i njihove tajne dopisati? Nijesi znao odgovoriti. Jesmo li mi sa Seferisom, a da to ne znamo, istu knjigu pisali ili smo samo bilježili njegove šapate? Odlučismo da otčutimo vrijeme i ne razmjenjujemo knjige sa posvetama. Novine štampane na toalet papiru objavile bi skandaloznu vijest da smo nekrofilni i istjerivači duhova juga. A dobro znaš, sterilni inženjeri duša jedva bi novi honorar dočekali da odu na ljetovanje gdje bi ih more, znajući ko su, zapljusnulo barom. Prezri javnu scenu, prijatelju Martini, duša rijetke zvijeri u tebi plamti a slatkorječivi lovci na trofeje i džukele odavno tragove njuše. Kao što znaš, davno sam morska prostranstva, luke, konobe i arhive sakrio u akvatorij poezije i sat

od pijeska jadranskih žala a on će pulsirati u damarima Mediterana kad se skupocjeni Rolex-i skorojevića, trgovaca našim sudbinama od rđe slivene sa obraza paralizuju. Do tada, ostaj mi zdravo a ovaj razgovor, lišeni limesa vremena i fizike, možemo nastaviti de god poželiš, od Heraklovih stubova do Male Azije, od sjevera maslina do juga palmi, kao dva sijeda vampira ili kostura. U našim će hrisovuljama i zapisima, patina i talasi uvijek imati nešto da dopišu bez naše saglasnosti i volje. Ne pripadaju oni nama kao što si, vjerujem, mislio već mi njihovim misterijama i metafizici. Kopiju pisma, molim te, nemoj objaviti ili pročitati nekome, pa ni ljubavnici, prvoj pratilji knjeginje Kosare u izboru za misicu Sredozemlja. Original će biti u staklenoj boci začepljen plutom na ljeskavim pučinama Unutrašnjeg mora, nepotpisan jer, na kraju svega izrecivog, ko smo ti i ja da, tako odvažno, svlačimo pučinu po pučinu i proričemo prošlost?! Morska zibanja i istorija nas su, kao malo koga, častili i zato manje pričajmo i ne pišimo. Starost će donijeti zaborav pa našim knjigama prepunim erotske mitologije, baštine i navigacije možda ne bude prijatno u našem društvu. Te lisnate plesačice potražice nove zavodnike ali ne brini - može se pod njihovom kožom zaspati. Tad će se huk mora i sazviježde prošlog zvati istorijom zaboravljene raskoši. Kad od listova naših knjiga varvari počnu praviti cigarete prekriće ih more i prašina antike. Znaj, sve će biti mrtvo! Umjesto galebova, letjeće samo knjige. Iz ledenog doba savjesti mrvice slova zjenice zodijaka rodiće ali mi, oprostite na tragizmu, slučenim horizontima nećemo doploviti. Brodovi jedara šivenih od listova naših knjiga, svjedočiće nas... Reci, ima li vječnosti poželjnije?